

پایان نامه دریافت درجه کارشناسی ارشد
مدیریت اجرایی

**چارچوب تولید چابک پایدار در صنعت کاشی
(مطالعه موردی: صنعت کاشی استان یزد)**

استاد راهنما: سید دکتر محمود زنجیرچی

استاد مشاور: سید علی میرنژاد

نگارش: خالد آراسته

تقدیم به :

پدر، مادر، همسر مهربانم

خدای را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار نصیبم ساخته تا در سایه درخت پر بار وجودشان بیاسایم و از ریشه آن‌ها شاخ و برگ گیرم و از سایه وجودشان در راه کسب علم و دانش تلاش نمایم. والدینی که بودنشان تاج افتخاری است بر سرم و نامشان دلیلی است بر بودنم، چراکه این دو وجود، پس از پروردگار، مایه هستی‌ام بوده‌اند دستم را گرفتند و راه رفتن را در این وادی زندگی پر از فراز و نشیب آموختند. آموزگارانی که برایم زندگی، بودن و انسان بودن را معنا کردند.

از اساتید گرامیم دکتر طباطبائی نسب، دکتر حبیب زارع احمد آبادی، مرحوم دکتر الهه تقوی بسیار سپاس گزارم چراکه بدون راهنمایی‌های ایشان تأمین این پایان‌نامه بسیار مشکل می‌نمود.

چکیده:

برای اینکه ما بتوانیم در دنیای پر متلاطم و متغیر کنونی، شرکت خود را با بهترین کار آیی و اثربخشی مدیریت کنیم. ناگزیر هستیم از آخرین روش‌های مدیریتی استفاده کنیم. از طرف دیگر بر اثر تولید، آلاینده‌های مضر در محیط آزاد می‌شود که باعث کاهش عمر زمین و انسان می‌شود. برای همین در این پژوهش به دنبال چارچوبی هستیم که بتوانیم تولید شرکت را در حد رضایت‌بخش نگه‌داریم و هم تولید آلاینده‌ها را کم و به روش استاندارد دفن کنیم.

جامعه آماری این پژوهش صنعت کاشی استان یزد است. مدیران و کارشناسان کارخانه‌های کاشی یزد از اهمیت خاصی در این پژوهش برخوردار می‌باشند.

این پژوهش بر اساس پردازش داده‌های جمع‌آوری‌شده از نمونه متشکل از ۱۰۲ نفر از مدیران و کارشناسان کارخانه‌های کاشی یزد در نیمه دوم سال ۱۳۹۲ و نیمه اول سال ۱۳۹۳ است.

نتایج تحقیق نشان داد با توجه به ارتباط معناداری که بین شاخص‌های تولید چابک و شاخص‌های توسعه پایدار وجود داشت چارچوب نه‌ای تولید چابک پایدار ساخته شد.

کلیدواژه‌ها:

چابکی، تولید چابک، شاخص‌های چابکی، توسعه پایدار، مؤلفه توسعه پایدار

فهرست

- فصل اول: کلیات پژوهش ۱
- ۱-۱- تعریف موضوع (تعریف مسئله، هدف از اجرا و کاربرد نتایج تحقیق): ۲
- ۱-۱-۱- مقدمه: ۲
- ۱-۱-۲- بیان مسئله: ۲
- ۲-۱- سابقه تحقیق: ۵
- ۳-۱- فرضیات تحقیق: ۵
- ۴-۱- قلمرو تحقیق: ۵
- ۵-۱- جامعه و نمونه آماری: ۶
- ۶-۱- روش تحقیق: ۶
- ۷-۱- محدودیت‌های تحقیق: ۶
- ۲- فصل دوم: ادبیات تحقیق ۲
- ۱-۲- مقدمه ۸
- ۲-۲- مروری بر ادبیات توسعه پایدار: ۸
- ۱-۲-۲- معنی و مفهوم توسعه: ۸
- ۲-۲-۲- تعریف توسعه: ۹
- ۳-۲-۲- تعریف توسعه پایدار: ۹
- ۴-۲-۲- اصول توسعه پایدار: ۱۰

- ۱۲-۲-۵- سیاست‌های توسعه پایدار: ۱۲
- ۱۲-۲-۶- تاریخچه توسعه پایدار ۱۲
- ۱۴-۲-۷- مهم‌ترین دستاوردهای دستور کار ۲۱ از این قرار است: ۱۴
- ۱۵-۲-۸- شاخص‌های توسعه پایدار: ۱۵
- ۲۲-۳-۲- مروری بر ادبیات چابک ۲۲
- ۲۲-۳-۱- مقدمه: ۲۲
- ۲۲-۳-۲- سیر تکامل رویکردهای تولید و عملیات: ۲۲
- ۲۵-۳-۳- مفهوم چابکی: ۲۵
- ۲۵-۳-۴- قسمت‌های تشکیل‌دهنده چابکی: ۲۵
- ۲۸-۳-۵- ابزارهای سازمان برای تحقق چابکی ۲۸
- ۳۰-۴-۲- پیشینه ۳۰
- ۳۱-۴-۱- تحقیقات خارجی ۳۱
- ۳۷-۴-۲- تحقیقات داخلی ۳۷
- ۳۸-۵-۲- چارچوب نظری تحقیق: ۳۸
- ۴۰-۶-۲- مدل مفهومی تحقیق: ۴۰
- ۳-۳- فصل سوم: روش‌شناسی پژوهش ۸
- ۴۲-۳-۱- مقدمه ۴۲
- ۴۲-۳-۲- روش تحقیق ۴۲
- ۴۳-۳-۳- قلمرو مکانی تحقیق ۴۳

۴۵.....	۳-۴- جامعه آماری
۴۵.....	۳-۵- روش نمونه‌گیری و حجم نمونه
۴۶.....	۳-۶- روش‌های جمع‌آوری اطلاعات
۴۶.....	۳-۶-۱- ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش پرسشنامه است.
۴۹.....	۳-۷- مدل تحلیلی تحقیق
۵۱.....	۳-۸- اعتبار یا روایی تحقیق:
۵۲.....	۳-۹- پایایی (اعتماد) :
۴۲.....	۴- فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها
۵۵.....	۴-۱- مقدمه
۵۵.....	۴-۲- تجزیه و تحلیل داده‌ها
۵۵.....	۴-۳- تحلیل‌های توصیفی
۵۶.....	۴-۳-۱- جنسیت پاسخ‌دهندگان:
۵۷.....	۴-۳-۲- سن پاسخ‌دهندگان:
۵۷.....	۴-۳-۳- سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان:
۶۰.....	۴-۴- تجزیه و تحلیل استنباطی
۶۰.....	۴-۴-۱- تحلیل عاملی
۶۳.....	۲-۴-۴-۴- آزمون فرضیه‌ها
۶۶.....	۴-۴-۳- تحلیل‌های بیشتر:

۴-۵- چارچوب الگوی تولید چابک پایدار: ۶۹

۵- فصل پنجم: نتایج و پیشنهادات ۵۵

۵-۱- مقدمه ۷۲

۵-۲- نتیجه‌گیری از فرضیه‌ها ۷۲

۵-۲-۱- فرضیه تحقیق ۷۲

۵-۳- چارچوب الگوی تولید چابک پایدار: ۷۶

۵-۴- نتیجه‌گیری: ۷۷

۵-۵- پیشنهادات: ۷۸

۵-۵-۱- پیشنهادات تحقیق: ۷۸

۵-۵-۲- پیشنهادات برای تحقیقات آینده: ۷۸

پیوست‌ها ۷۹

منابع ۸۲

ABSTRACT ۹۰

جدول‌ها

- جدول ۱- شاخص‌های توسعه پایدار : شاخص‌های محیط زیستی ۱۵
- جدول ۲- شاخص‌های توسعه پایدار: شاخص‌های اقتصادی ۱۷
- جدول ۳- شاخص‌های توسعه پایدار : شاخص‌های نهادی ۱۹
- جدول ۴- شاخص‌های توسعه پایدار : شاخص‌های اجتماعی ۲۰
- جدول ۵- اسامی شرکت‌های کاشی و سرامیک استان یزد ۴۴
- جدول ۶- تعداد سؤالات و ترتیب و ارتباط هر یک از سؤالات با فرضیات ۴۷
- جدول ۷- مدل تحلیلی تحقیق ۴۹
- جدول ۸- نتایج جدول کرونباخ ۵۳
- جدول ۹- جنسیت پاسخ دهندگان ۵۶
- جدول ۱۰- سن پاسخ دهندگان ۵۷
- جدول ۱۱- سطح تحصیلات پاسخ دهندگان ۵۸
- جدول ۱۲- فراوانی پاسخ‌ها به شاخص‌های هر مؤلفه ۵۹
- جدول ۱۳- نتایج آزمون‌های تحلیل عاملی ۶۱
- جدول ۱۴- نتایج آزمون واریانس ۶۲
- جدول ۱۵- نتایج آزمون نرمال بودن ۶۴
- جدول ۱۶- نتایج آزمون اسپیرمن ۶۵
- جدول ۱۷- نتایج اهمیت سؤالات ۶۶
- جدول ۱۸- نتایج آزمون Boinimal برای هر مؤلفه ۶۸

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱- تعریف موضوع (تعریف مسئله، هدف از اجرا و کاربرد نتایج تحقیق):

۱-۱-۱- مقدمه:

صنعت و اقتصاد از منابع طبیعی بیشتر از توان تولید آن مصرف می‌کنند. جنگل‌ها و منابع زیستی را تخریب و گازهای گلخانه‌ای را در جو زمین رها می‌سازند. در نتیجه موجب افزایش بی‌سابقه افزایش درجه حرارت زمین می‌گردد که خود باعث مشکلاتی از قبیل ذوب شدن سریع ذخایر برف و یخ‌ها، توفان‌های مخرب، خشک‌سالی، آتش‌سوزی‌های مکرر، کاهش فرآیند و تضعیف جریان گرده‌افشانی و ... شده است. دانشمندان درباره اصول کلی تغییرات مخرب توسعه محیط طبیعی اتفاق نظر دارند، بنابراین پاسخگویی به این تهدیدات و تغییرات، خواهان راه‌حل‌های جدیدی است که بتواند بین ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توسعه را در بر بگیرد. (یحیی کمالی، ۱۳۹۱) از طرف دیگر کارخانه‌دارها به دنبال بیشترین کارایی و اثربخشی در کارخانه‌های خود می‌باشند و می‌خواهند هزینه‌های خود را به حداقل برسانند. اجرایی کردن شاخص‌های توسعه پایدار می‌تواند هزینه‌های برای آن‌ها در برداشته باشد. ما در این پژوهش به دنبال این هستیم تا ارتباط معناداری بین شاخص‌های تولید چابک و شاخص‌های توسعه پایدار هستیم تا از این طریق با اجرایی کردن یک چارچوب با بیشترین تولید، بتوانیم کمترین ضرر را به محیط پیرامون وارد کنیم.

۱-۱-۲- بیان مسئله:

از عمر آدمی بر روی کره خاکی هزاران سال می‌گذرد که در مقایسه با عمر زمین بسیار ناچیز هست. قبل از پانهادن انسان بر روی کره خاکی جانداران با رفع نیازهای خود نه تنها آسیبی به این کره خاکی و جو موجود آن نمی‌رساندند بلکه هرکدام به نوبه خود در استواری این تعادل و توازن دخیل بوده‌اند. (فتوره چی، فردوسی ۸۴) قدرت عقلانیت و جستجوگرانه‌ی انسان باعث شد که به سرعت عصر شکارچی و خوشه‌چینی را پشت سر گذاشته و به عصر کشاورزی در ۱۲۰۰۰ سال قبل برسد. در ابتدا انسان نیز مانند دیگر جانداران به اندازه نیاز خود از طبیعت برداشت

می‌کرد و مانند دیگر جانداران برای رسیدن به تعادل زمین کمک می‌کرد. وارد شدن انسان به کار کشاورزی، تولید مازاد، پیدایش قدرت، تغییر سبک زندگی و ایجاد حکومت‌ها باعث تغییر سبک زندگی انسان‌ها شد و کم‌کم به سمتی پیش رفت که بهره‌برداری از زمین بیشتر شد. و اوج این مسئله بعد از عصر انقلاب صنعتی در ۳۰۰ سال پیش بوده است. (فتوره چی، فردوسی ۸۴) اقتصاد جهانی ارتباط تنگاتنگی با محیط پیرامون خود دارد زیرا بشر منابع طبیعی را استخراج، فرآوری و بهره‌برداری می‌کند. بر اساس اصل بقای ماده و انرژی نهایتاً تمام آن منابع به ضایعات تبدیل می‌شود. اما این ضریب فشار را با استفاده بهینه از منابع اولیه و فناوری‌های به‌روز می‌توان به مقدار فراوان کاهش داد. (پیرس، وارفور ۱۳۷۷) با توجه به پیشرفت‌های صورت گرفته در زمینه علمی و فنی در سطح جهانی؛ و رشد صنعتی، اقتصادی و نظامی کشورهای پیشرفته که انجام پذیرفته است. منجر به رقابت شدید کشورهای پیشرفته برای دستیابی به منابع اولیه و تولید ثروت گردیده است و در مقابل کشورهای در حال توسعه که بیشترین جمعیت جهان را در خود جای داده‌اند به بازارهای مصرف تولید کشورهای پیشرفته تبدیل شده‌اند. در این رقابت، جهان با مشکل نوظهوری و اسفناکی هم چون تغییرات شرایط اقلیمی و نابودی زمین مواجه شده است که به‌عنوان بزرگ‌ترین و پرهزینه‌ترین مسئله جهانی مطرح می‌شود. از آنجاکه منبع خاصی برای جایگزینی این منابع وجود ندارد و آن‌ها غیرقابل تجدید می‌باشند تهدیدات زیست‌محیطی حاصل از تخریب زیست‌محیطی حاصل از تخریب محیط زیست برای امنیت و رفاه بشری را بیشتر می‌کند. بهره‌برداری از این منابع ثابت، جامعه جهانی را با معضلات جبران‌ناپذیری مانند درگیری قومی و گروهی، جنگ‌های منطقه‌ای و بین‌المللی روبه‌رو می‌کند. (سید مهدی حسینی؛ ۱۳۹۲) محافظت، مراقبت و مدیریت محیط‌زیست از نظر صاحب‌نظران در صنایع باید بسیار مورد توجه قرار گیرد. مدیریت صحیح و به‌موقع در این قسمت به‌صورت پیوسته هست به شکلی که شامل بخش‌های تولید، انتخاب مواد اولیه، طراحی فرآیند، تعیین فرآیند، تعیین فناوری مناسب برای تولید، استفاده انرژی، استفاده مجدد، بازیافت و تجزیه و دفع مواد زائد هست. خود این می‌تواند از موقعیت اقتصادی بسیار خوبی را در بخش تولید ایجاد کند. (گروه منابع طبیعی و محیط زیست سازمان ملل، برنامه عمران ملل

متحد؛ ۱۳۸۴) میزان فعالیت‌های صنعتی، نوع صنعت و فن‌آوری‌های به‌کاررفته در آن صنعت می‌تواند تأثیر بسزای در تولید آلاینده‌ها داشته باشد. مطالعه‌ی که توسط اکتولاوآسی با نجو در سال ۲۰۰۷ در شهر لاگوس انجام‌گرفته است بیشترین آلاینده‌های هوا، زمین و آب به ترتیب مربوط به بخش شیمیایی و داروسازی بخش فلزات اساسی، صنایع خانگی، پلاستیک، مواد غذایی، آشامیدنی و دخانیات بوده است. (Oketola .A.A & Osibanjo 2007) در کشور جمهوری اسلامی ایران در شهرهای صنعتی نیز تحقیقات انجام‌شده توسط مینا مرشدی زاده و همکاران، مریم خدادادی و همکاران گویای این آلودگی محیط زیست است. که یکی از این کارخانه‌ها که می‌تواند بسیار باعث آلودگی شود صنعت کاشی و سرامیک هست.

زیرا در صنعت کاشی سازی پساب‌های که وارد محیط می‌شوند می‌توانند زیان‌های جبران‌ناپذیری به آن وارد کنند. که بیشتر این پساب‌ها وارد چاه‌ها و آب‌ها می‌شوند.

اکثر کارخانه‌ها به دلیل نبود سیستم مناسب تصفیه فاضلاب صنعتی، فاضلاب خود را در محیط آزاد تخلیه می‌کنند. که خود می‌تواند زیان‌های بسیاری را برای محیط زیست منطقه به همراه داشته باشد (مرشیدی زاد و افخمی؛ ۱۳۸۸)

یکی دیگر از مشکلات صنعت کاشی در ایران مصرف بیش‌ازاندازه انرژی هست به گونه‌ی که ۱/۸۳ انرژی کشور به این بخش اختصاص داده می‌شود. که با استفاده از فناوری جدید آن را به مقدار بسیار زیادی می‌توان کاهش داد (راست گفتار و شایگان؛ ۱۳۸۵).

از جهتی تغییر و تحولات سریع بازار، رشد سریع فناوری، رقابت شدید، تغییرات حقوق و دستمزد، مهارت‌های شغلی، فشارهای دولتی، محدودیت‌های صنایع و تغییر خواسته‌های مشتریان باعث شده است که دیگر شرکت‌ها نتوانند به روش‌های قدیمی به تولید و فروش بپردازند. (جعفر نژاد، شهائی ۱۳۸۶)

و به روش‌های نوین روی بیاوردند که یکی از این مدل‌ها که مورد استفاده قرار می‌گیرد روش چابکی هست.

ما در این پژوهش بر آن هستیم که بتوانیم چارچوبی را پیشنهاد کنیم که بتوانیم از طریق

رسیدن به بیشترین سود کمترین ضرر را به محیط اطراف خود در صنعت کاشی وارد کنیم برای همین سعی کرده‌ایم از دو مدلی که هدف یکی کمترین ضرر به محیط (توسعه پایدار) و دیگری سود و بازدهی بیشتر (مدل تولید چابک) است رابطه برقرار کنیم.

۲-۱- سابقه تحقیق:

تحقیق‌های فراوانی در هرکدام از زمینه‌های تولید چابک و توسعه پایدار انجام شده است که از دل این پژوهش‌ها درزمینه‌ی توسعه پایدار باعث شده است شاخص‌های بیرون بیاید که به تعدادی از آن‌ها در بالا اشاره کردیم. درزمینه‌ی توسعه پایدار در کشور انتشارات کمیته ملی توسعه پایدار که زیرمجموعه سازمان حفاظت و محیط زیست است درزمینه‌ی توسعه پایدار کتاب‌ها و مقالات ارزشمندی به چاپ رسانده است. که در فصل سوم در قسمت پیشینه به آن‌ها خواهیم پرداخت.

۳-۱- فرضیات تحقیق:

در این پژوهش به دنبال آن هستیم که با استفاده از شاخص‌های مدل توسعه پایدار و مدل تولید چابک چارچوبی برای صنعت کاشی سازی پیشنهاد کنیم. سؤال اصلی این تحقیق چگونگی چارچوب تولید پایدار چابک در صنعت کاشی در استان یزد را هدف قرار داده است. فرضیه اصلی این تحقیق به صورت زیر تدوین می‌شود:

بین چابکی سازمانی و توسعه پایدار ارتباط معنی‌داری وجود دارد.

۴-۱- قلمرو تحقیق:

مکان تحقیق حاضر کارخانه‌های کاشی استان یزد می‌باشند. اولین تولیدات صنعتی کاشی در استان در دهه ۱۳۵۰ صورت گرفت و همزمان با گسترش این صنعت در ایران در دهه ۱۳۷۰، یزد جایگاه ویژه‌ای یافت و در حال حاضر رتبه اول تولید کاشی ایران به یزد با بیش از ۶۰ کارخانه کاشی اختصاص دارد.

۱-۵- جامعه و نمونه آماری:

جامعه آماری تحقیق حاضر مدیرعاملان، و کارشناسان کارخانه‌های کاشی استان یزد می‌باشد.

۱-۶- روش تحقیق:

پژوهش حاضر از نظر ماهیت و اهداف، از نوع تحقیقات کاربردی است. شیوه کار به صورت پیمایشی و تک مقطعی هست. در این نوع تحقیق هدف بررسی توزیع ویژگی‌های یک جامعه است و بیشتر تحقیق‌های مدیریت از این نوع است در قدم بعدی توسط خبرگان تعدادی از این شاخص‌ها انتخاب می‌شوند و در قدم سوم پرسشنامه این تحقیق با کمک خبرگان طراحی و تدوین خواهد شد. به منظور تنظیم، طبقه‌بندی، محاسبات آماری؛ پاسخ به سؤالات و آزمون فرضیات پژوهش، از نرم‌افزار Smart pls و SPSS استفاده می‌شود. و در چندین مرحله این پرسش‌نامه‌ها توسط کارشناسان نمونه تکمیل می‌شوند. و در آخر با توجه به اطلاعات به دست آمده و تحلیل آن‌ها به یک چارچوبی که بتواند رابطه بین توسعه پایدار و عناصر تولید چابک را نشان دهد دست خواهیم یافت.

۱-۷- محدودیت‌های تحقیق:

محدودیت تحقیق حاضر عدم همکاری تعدادی از کارخانه‌های کاشی یزد در تکمیل پرسشنامه‌ها بوده است. که در نهایت ۱۰۲ پرسشنامه قابل استناد به دست آمد.

فصل دوم: ادبیات تحقیق

۲-۱- مقدمه

در این قسمت، اول با مفهوم توسعه پایدار، اهداف، و شاخص‌های آن آشنا می‌شویم و در قسمت بعدی تعریفی از تولید چابک، شاخص‌های آن و انواع نظریاتی که درباره آن وجود دارد آمده است. و همچنین درباره مهم‌ترین اصول توسعه پایدار و سیر تکامل رویکردهای تولید و عملیات و ... خواهیم پرداخت و در آخر پیشینه تحقیق آورده شده است.

۲-۲- مروری بر ادبیات توسعه پایدار:

۲-۲-۱- معنی و مفهوم توسعه:

واژه "توسعه"^۱ از نظر لغوی در زبان انگلیسی، به معنی بسط یافتن، درک کردن، تکامل و پیشرفت است. گرچه این واژه از قرن هشتم هجری (۱۴ میلادی) برای توضیح برخی پدیده‌های اجتماعی بکار رفته است، لیکن استفاده وسیع از این واژه به‌عنوان یک چارچوب تحلیلی برای درک پیشرفت جوامع انسانی، بعد از جنگ جهانی دوم و در دهه‌های ۱۹۶۰-۱۹۵۰ مربوط می‌شود. در آن موقع، این واژه مترادف با نوسازی، رشد، صنعتی شدن و برای تعبیرات و اصطلاحات مشابه به کار می‌رفت.

در ارتباط با توسعه تعاریف زیادی صورت گرفته است. دانشمندان علوم رشته‌های مختلف، توسعه را در ارتباط با زمینه مورد مطالعه خویش و از جمله زمینه اقتصادی معنی و تعریف کرده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها به‌قرار زیر می‌باشند:

الف) توسعه اقتصادی^۲ که به معنای بهره‌وری نیروی انسانی، کاهش سهم کشاورزی در کل تولید، پیشرفت فناوری سخت‌افزار، توسعه‌ی شهرنشینی و افزایش آن نسبت به روستانشینی است.

¹ - development

² - Economical Development

ب) توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی^۱ که شاخص‌های از قبیل فقر، توزیع درآمد، تغذیه، امید به زندگی، باسواد و ... و در کنار ایجاد ظرفیت‌های اقتصادی، به عدالت اجتماعی از قبیل توزیع عادلانه ثروت و کاهش اختلافات طبقاتی و تأمین حداقل سطح زندگی نیز توجه می‌کند.

پ) توسعه سیاسی، اقتصادی، و اجتماعی^۲ که به درک بهتر فرآیندهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، شایستگی خرد و دانش در تحلیل و حل مسائل روزمره زندگی، گسترش مهارت‌ها، بازگرداندن حیثیت و کرامت انسانی سعی و تلاش می‌کند. (رحیمی؛ ۱۳۸۳)

۲-۲-۲- تعریف توسعه:

برای آشنای و شناخت بهتر توسعه به تعاریفی از طرف برخی از صاحب‌نظران می‌پردازیم.

مانک هاوس^۳: برنامه‌ریزی در دست اقدام برای شهر و کشور، ساختمان‌سازی، تجدید بنا، عملیات مهندسی و استخراج معدن (نظری؛ ۱۳۸۲)

آر تو لوئیس: توسعه را فرآیندی می‌داند که موجب افزایش تولید سرانه‌ی شاغلین نیروی کار در بلند می‌شود. (قاضی و هوشمند؛ ۱۳۸۷)

رو بین اتفیلد^۴ و بری ویکنز^۵ در تعریف توسعه می‌گویند: توسعه برآیندی جامع از فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است که هدفش بهبود مدام زندگی تمامی جمعیت بوده و فعالیت، آزادی، مشارکت مناسب و توزیع عادلانه منافع از ارکان اساسی آن به شمار می‌رود. (Attfield; Barry; 1992)

۲-۲-۳- تعریف توسعه پایدار:

تعاریف متفاوتی از توسعه پایدار می‌شود اما تعریفی که بیشتر صاحب‌نظران آن را قبول دارند تعریفی است که توسط سازمان ملل از توسعه پایدار صورت گرفته است که عبارت است از: ((توسعه پایدار توسعه‌ی است که نیازهای نسل حاضر را، بی نادیده گرفتن حق و توان

¹ - Social and Economical Development

² - Development political – Social and Economical

³ - Monk House

⁴ - Robin Attfield

⁵ - Barry Wikins

نسل‌های آینده برای برآوردن نیازهایشان، برآورده می‌سازد.)) (فتوره چی، فردوسی ۱۳۸۴)

توسعه پایدار ارتباط درونی بین پایداری اجتماعی، اقتصادی، و زیست‌محیطی را نشان می‌دهد. (bell&morse;2003)

۲-۲-۴- اصول توسعه پایدار:

با توجه به تعاریف و توضیح‌های توسعه پایدار اصول اساسی توسعه پایدار را می‌توان در موارد زیر بیان کرد:

۲-۲-۴-۱- کنار گذاشتن تصور قدر قدرتی انسان

تصور قدر قدرتی یعنی اینکه انسان چون به فناوری‌های جدید دست پیدا کرده هر چه دلش می‌خواهد و می‌تواند از اکوسیستم استفاده کند. حاصل چنین تصویری غفلت از ظرفیت نگه داشت و تحمل نظام‌های محیطی می‌شود.

۲-۲-۴-۲- اکوسیستم بسیار مهم‌تر از درک و تصور فعلی است:

خدمتی که اکوسیستم ارائه می‌کند و نمی‌توان آن را با واژه‌های اقتصادی جبران کرد.

۲-۲-۴-۳- عدالت و برابری

شامل برابری درون نسلی، برابری درون کشوری، برابری جنسیتی، برابری بین کشورها، و برابری بین نسل‌ها است.

۲-۲-۴-۴- آشتی توسعه و پایداری

بسیاری از سیاست‌های توسعه در گذشته بر اساس نظریه رشد بود، توسعه پایدار رشد را یک عامل اقتصادی می‌داند و بر پایداری اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و طبیعی یا زیست‌محیطی تأکید می‌کند.

۲-۲-۴-۵- مشارکت

مشارکت همگانی تا بتوانیم به صورت واقعی توسعه پایدار را پیاده کنیم

۲-۲-۴-۶- مردم محوری

محور بودن انسان‌های که اصل اساسی است که همه سعی و تلاش‌ها برای حفظ سلامتی مردم هست.

۲-۲-۴-۷- برنامه جامع ، و تلفیقی

فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه پایدار باید با گسترش مداوم همه موارد را در بر گرفته و یک نظام تلفیقی مناسب از همه فعالیت‌های مرتبط ، ضروری و نیز فعالیت‌های کوتاه‌مدت تا بلندمدت را به وجود آورد .

۲-۲-۴-۸- دید سیستمی و کل گرایانه

توسعه پایدار باید بتواند مسائل را از زاویه مختلف در نظر بگیرد و آن‌ها را بتواند به خوبی آنالیز کند و مشکلات را حل و شرایط را برای بهبود فراهم کند

۲-۲-۴-۹- ساخت بر روی آنچه وجود دارد

همه چیز را از صفر شروع نکنیم و بلکه با در نظر گرفتن شرایط، برنامه‌های در حال اجرا را ادامه بدهیم.

۲-۲-۴-۱۰- انعطاف پذیری

انعطاف‌پذیری، قدرت و ظرفیت یک نظام در حفظ موجودیت خود در مقابل اختلالات و تغییرات بیرونی است . این تغییرات که ممکن است اقتصادی ، اجتماعی ، زیست‌محیطی یا سیاسی باشد

۲-۲-۴-۱۱- استفاده از منابع به بهترین شکل ممکن

از منابع به گونه‌ی استفاده کنیم که بیشترین کارایی و اثربخشی را داشته باشند و از

حداقلها بیشترین سود حاصل شود.

۲-۲-۴-۱۲- تفکر جهانی و عمل محلی

جهانی اندیشه کن و محلی عمل کن ، شعار اصلی توسعه پایدار است و توسعه پایدار جز با توجه واقعی و کافی به مشکلات محلی و حل آن از طریق مشارکت ذینفعها از یکطرف و همکاریهای بین‌المللی از طرف دیگر حاصل نمی‌شود. (زاهدی، نجفی؛ ۱۳۸۴)

۲-۲-۵- سیاست‌های توسعه پایدار:

صاحب‌نظران امر توسعه، سیاست‌های توسعه پایدار را این چهار رکن می‌دانند:

- الف) به حداقل رساندن مصرف منابع طبیعی تجدید پذیر (مانند سوخت‌های فسیلی)
- ب) پایدار ساختن مصرف منابع طبیعی تجدید پذیر(مانند آب‌های زیرزمینی، آب، خاک و گیاهان)
- پ) نگاه‌داشتن حد تولید ضایعات و آلودگی‌ها در میزان ظرفیت و جذب محلی وجهانی (مانند گازهای گلخانه‌ای، مواد شیمیایی نابودکننده اوزون و زباله‌های سمی)
- ت) تأمین نیازهای پایه انسانی و اجتماعی (مانند دسترسی به ابزار معیشت، حق انتخاب، مشارکت در تعیین سرنوشت اجتماعی و دسترسی به محیط سالم و خدمات پایه) (Hardoy;1992)

۲-۲-۶- تاریخچه توسعه پایدار

وارد شدن انسان به کار کشاورزی، تولید مازاد، پیدایش قدرت، تغییر سبک زندگی و ایجاد حکومت‌ها باعث تغییر سبک زندگی انسان‌ها شد. و کم‌کم به سمتی پیش رفت که بهره‌برداری از زمین بیشتر شد.

و اوج این مسئله بعد از عصر انقلاب صنعتی در ۳۰۰ سال پیش بوده است. که البته با کمک